

Рівненський державний гуманітарний університет
(повне найменування закладу вищої освіти)
Кафедра загальної психології та психодіагностики

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК 07 АРТТЕРАПІЯ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Освітньо-професійна програма Психологія

(назва програми)

Спеціальність 053 «Психологія»

(шифр та назва спеціальності)

Інститут, факультет, психолого-природничий факультет

(назва інституту, факультету,)

2018 – 2019 навчальний рік

Робоча програма дисципліни **АРТТЕРАПІЯ** для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Психологія» спеціальності 053 «Психологія»

Мова навчання українська

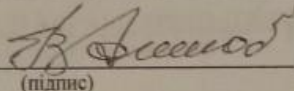
Розробники: Ставицька О.Г., доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, канд. психол. н.

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету

Протокол від «28» серпня 2018 року № 7

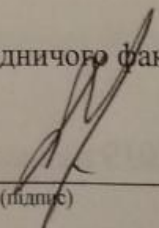
Завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики РДГУ

(підпис) (проф. А.М.Воробійов)
(прізвище та ініціали)

Робочу програму схвалено методичною комісією психолого-природничого факультету РДГУ за спеціальністю 053 «Психологія»

Протокол від «31» серпня 2018 року № 7

Голова методичної комісії психолого-природничого факультету РДГУ за спеціальністю 053 «Психологія»

(підпис) (доц. В.Р.Павелків)
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітньо-професійна програма, галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Освітньо-професійна програма «Психологія»	Вибіркова	
	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» (шифр і назва)		
Модулів – 2	Спеціальність: 053 «Психологія»	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		2-й	2-й
Загальна кількість годин – 120		Семестр	
		3-й	3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4.5 самостійної роботи студента – 6	Освітній ступінь: магістр	Лекції	
		14 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	6 год.
		Лабораторні	
		12 год.	6 год.
		Самостійна робота	
		80 год.	98 год.
Вид контролю:			
екзамен		екзамен	
Передумови визначаються вивченням дисциплін таких як: «Активні методи у психологічній практиці», «Психологічне консультування», «Психотерапія», «Методи психокорекції та психотерапії», «Ігротерапія», «Основи символдрами».			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни полягає у ознайомленні й практичному навчанні майбутніх психологів з різними напрямками “Арт-терапії”, як сучасним напрямом арт-психології і її практичним застосуванням, розширення і поглиблення можливостей кола діяльності студентів; а також метою є формування системи теоретичних знань і практичних навиків щодо організації та проведення психологічного консультування з використанням методів арт-терапії, їх метою, основними завданнями та предметом вивчення, ознайомленні з терапевтичним потенціалом зображувального мистецтва у лікувально-реабілітаційній роботі та при психологічній корекції.

Завдання курсу полягає у вивченні сутності психологічної допомоги методами арт-терапії, вивчення умов та ситуації, які передбачають застосування методів арт-терапії в практиці психологічного консультування в роботі з дітьми та дорослими.

Арт-техніки набувають статусу самостійного психокорекційного та психотерапевтичного напрямку завдяки простоті і доступності використання, а також через очевидні переваги над вербальними формами роботи. Завдяки тому, що арт-техніки є засобом переважно невербального спілкування, вони є особливо цінними в роботі з тими клієнтами, які мають труднощі в

словесному описі своїх переживань. Поряд з цим, образотворча діяльність є хорошим засобом зближення людей, своєрідним “мостом” між спеціалістом і клієнтом. .

Програма містить загальні теми для ознайомлення зі специфікою застосування арт-технік. Спеціальні теми програми розкривають методи використання різноманітних матеріалів, які в арт-корекційній роботі відіграють роль виражальних засобів. Наступне коло спеціальних тем стосується використання арт-технік в роботі з особистісними, мотиваційними та соціальними проблемами клієнтів. І завершують тематичний перелік питання щодо поєднання образотворчої роботи з іншими формами творчого самовияву.

Згідно освітньо-професійної програми «Психологія» спеціальності 053 «Психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти у студентів у процесі вивчення дисципліни мають бути сформовані наступні компетентності:

загальні:

- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- Знання та розуміння предметної області професійної діяльності психолога;
- Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблему;
- Здатність генерувати нові ідеї
- Здатність застосовувати сучасні методи наукових досліджень для оптимізації діяльності .

фахові:

- Самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами новизни або практичної значущості;
- Самостійно оцінювати закономірності психічної діяльності, психічних станів та чинників, що впливають на функціонування психіки людини в різних сферах життєдіяльності;
- Приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних ситуаціях, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності;
- Дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики і керуватися загальнолюдськими цінностями.

2.Очікувані результати навчання. Програмні результати навчання мають свідчити про вміння студентів визначати, аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв’язання;

- Демонструвати розуміння закономірностей та особливостей розвитку психічних явищ в контексті професійних завдань;
- Ілюструвати прикладами закономірності та особливості функціонування розвитку та розвитку психічних явищ;
- Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв’язання;
- Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, психоконсультавання, тощо), проводити їх в індивідуальній та груповій формі, оцінювати якість;
- Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотний зв’язок, оцінювати якість;
- Демонструвати навички командної роботи у процесі вирішення фахових завдань;
- Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям.
- Вміти використовувати методи арт-терапії; механізми психологічної корекції методами арт-терапії; основні арт-терапевтичні напрями в роботі психолога, форми та способи роботи психолога у різних умовах арт-терапевтичними методами.

Студенти мають орієнтуватися в різноманітті арт-терапевтичних напрямків; аналізувати та інтерпретувати арт-терапевтичний матеріал; підбирати комплекс адекватних арт-

терапевтичних методів для діагностики та ефективного розвитку, корекції та терапії; створювати власні арт-терапевтичні методики; розробляти авторські арт-терапевтичні тренінги.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основи теорії та методології арттерапії.

Тема 1. Вступ до предмету. Теоретико-методологічні основи застосування методів арт-терапії.

Поняття арт-терапії в психологічній науці. Предмет та завдання арттерапії. Використання образотворчого мистецтва з психодіагностичною, психокорекційною та психотерапевтичною метою.

Процедури арттерапії. Основні функції та галузі використання арттерапії.

Історія розвитку арт-технік. Історія розвитку арттерапії. Етапи виникнення і формування арт-терапії. Розвиток теоретичної бази арт-терапії через синтез різних психотерапевтичних течій.

Переваги арт-технік в порівнянні з вербальними формами психокорекційної роботи. Відсутність обмежень у використанні арт-технік.. Мобілізація творчого потенціалу людини.

Тема 2. Психодинамічна психотерапія. Аналітичні аспекти розуміння природи і механізмів образотворчого мистецтва.

Основні положення теорії З.Фрейда. Механізми психологічного захисту та їх значення для діагностики клієнтів. Несвідоме і мистецьке фантазування. Метод вільних асоціацій.

Психоаналітичний підхід К.Г. Юнга у вивченні творчості. Метафора та архетипи в площині арттерапії. Сучасні психоаналітичні концепції розвитку особистості.

Теорія прив'язаності Боулбі.

Психологічна природа і функції символу в арт-терапевтичній діяльності. Застосування мови символів.

Тема 3. Основні форми арттерапевтичної роботи.

Індивідуальна та групова арттерапія.

Художні форми роботи і арт-терапевтичні вправи в психологічному забезпеченні професійної діяльності психолога практика

Огляд дослідження застосування арт-терапії в психологічному забезпеченні професійної діяльності психолога-практика. Види арт-терапії: Ізотерапія, лялько терапія, казкотерапія, фототерапія, музикотерапія тощо. Обмеження в арттерапії.

Тема 4. Діагностичні можливості арт-терапії. Терапія дітей та підлітків методами арт.

Оцінка діагностичних параметрів у арттерапії. Арттерапія та проєктивний малюнок. Метод творчих інсталяцій. Віннікот «Метод каракулей» Проєктивні методи. Способи інтерпретації психомалюнків в психодіагностиці. Класичні діагностичні засоби. Символізм кольору. Кольорова карта для арт-терапії.Інтерпретація ліній.

.Особливості арт терапевтичної роботи з дітьми. Методичні підходи до арттерапії дітей та підлітків. Застосування арттерапії в освітньому процесі.

Фототерапія. МАК в психотерапевтичній роботі з дітьми та підлітками.

Змістовий модуль 2. Види арттерапії. Особливості та принципи роботи психолога методами арттерапії.

Тема 5. Ізотерапія. Психодіагностика засобами проєктивного малювання.

Загальні принципи використання психомалюнків. Функції психомалюнків в арттерапевтичній роботі. Принципи застосування малюнка у психодіагностиці.

Проєктивні малюнкові методи. Способи інтерпретації психомалюнків в психодіагностиці. Класичні діагностичні засоби. Символізм кольору. Кольорова карта для арт-терапії. Інтерпретація ліній.

Індивідуальні та групові форми використання психомалюнків у психокорекції.

Специфіка використання психомалюнків в роботі з дітьми. Ігрові форми роботи.

Тема 6. Арт-терапевтичний інструментарій. Графічні арт-техніки. Робота з папером.

Прийоми роботи з фарбами, олівцями, фломастерами та допоміжними засобами для них (пензлі, ролики, губки тощо); використання графічних арт-технік у психодіагностичній та психокорекційній роботі. Робота з кольорами. Інтерпретація кольорів в арт-терапії. Спонтанне малювання. Малювання способом відбитків. Арт-техніки роботи з папером. Принципи роботи з папером. Робота з кольоровим папером. Створення колажів.

Тема 7. Використання арт-технік в практиці казкотерапії.

Принципи казкотерапії та способи використання у ній арт-технік.

Казка як двері до колективного несвідомого, як спосіб контакту з дитячими ресурсами; як вказівка до дії; як засіб “обходу” опору. Архетип і символіка казки. Відомі казкові персонажі, архетипічне значення образів. Казка як архетипічна метафора: діагностичні можливості. Діагностичні критерії в казці.

Індивідуальна казкотерапія. Варіанти створення казок, їх діагностичне значення, шляхи інтерпретації. Складання казки метафори на замовлення клієнта.

Групова казкотерапія. Конструювання казкових сюжетів у групі. Корекція та діагностика за допомогою казок при роботі в групі. Арт-техніки в психодіагностиці казкою:

Тема 8. Арт-техніки роботи з піском, глиною та іншими пластичними матеріалами

Історія виникнення піскової арт-терапії. Принципи піскової терапії. Подання інструкції при роботі з піском. Обладнання для роботи з піском. Піднос: форма, колір, розміри. Матеріали: пісок, вода, предмети пісочниці. Типи предметів, які використовуються в пісковій арт-терапії. Проєктивна психодіагностика в пісочниці (індивідуальна та групова форми). Карти піскової арт-терапії. Символіка відбитків на піску та форм з піску. Покази до застосування групової піскової арт-терапії. Основні психодіагностичні „мішені” в груповій роботі. Психокорекція в пісочниці (індивідуальна та групова форми). Прийоми обговорення. Основні способи гри з піском і водою. Психопрофілактика, розвиток і навчання в пісочниці.

Робота з глиною, пластиліном. Принципи ліплення. Енергетичний аспект, аспекти екстеріоризації, самоутвердження, самовдосконалення. Етапи роботи з глиною для підвищення самооцінки.

Стадії роботи з глиною. Знайомство з глиною. Підготовчі етапи у технології ліплення: вимішування глини, розкачування кулі, трансформація кулі в куб, виліплювання дірок в кубі.

Навчання прийомам роботи з глиною. Прийоми роботи з глиною: занурення рук в глину, стискання, розтягування, витягування, розрив, проколювання, розкачування, прикріплення.

Тема 9. Арт-техніки роботи з природними та синтетичними матеріалами.

Ознайомлення зі способами використання різних природних та синтетичних матеріалів у

роботі з арт-техніками.

Загальні принципи використання природних та синтетичних матеріалів. Мета застосування природних матеріалів в роботі з дітьми. Види природних та синтетичних матеріалів. Створення виробів з природних матеріалів . Мозаїки з зерен, з ракушок. Робота з овочами. Робота з тканиною. Робота з гудзиками. Робота зі шнурівками. „Малювання за допомогою клубка”.

Робота з сірниками. Організація спільної зображувальної роботи в парах, що дозволяє розвивати комунікативні навички, досліджувати і коректувати соціальні ролі і звичні форми поведінки.

Тема 10 . Лялькотерапія як метод арттерапії.

Загальна характеристика методу. Форми лялько терапії. Процес лялько терапії (виготовлення ляльок, використання ляльок для емоційного від реагування). Види ляльок для корекційної та розвивальної роботи з дітьми. Основні прийоми роботи із лялькою.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	п	лаб.	с. р.		л	п	лаб.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Основи теорії та методології арттерапії.										
Тема 1. Вступ до предмету. Теоретико-методологічні основи застосування методів арт-терапії.	12	2		—	10	2	2	—	—	—
Тема 2. Психодинамічна психотерапія. Аналітичні аспекти розуміння природи і механізмів образотворчого мистецтва .	10	2	2	—	6	13	—	—	1	12
Тема 3. Основні форми арттерапевтичної роботи.	10	2	2	2	4	12	—	2	—	10
Тема 4. Діагностичні можливості арт-терапії. Терапія дітей та підлітків методами арт.	14	—	2	2	10	14	2	—	—	12
Разом за змістовим модулем 1	46	6	6	4	30	41	4	2	1	34
Змістовий модуль 2. Види арттерапії. Особливості та принципи роботи психолога методами арттерапії.										
Тема 5. Ізотерапія. Психодіагностика	14	2	—	2	10	15	1	1	1	12

засобами проєктивного малювання.										
Тема 6. Арт-терапевтичний інструментарій. Графічні арт-техніки. Робота з папером.	9	—	2	2	5	14	1	—	1	12
Тема 7. Використання арт-технік в практиці казкотерапії	12	2	—	—	10	16	1	—	1	14
Тема 8. Арт-техніки роботи з піском, глиною та іншими пластичними матеріалами	14	2	2	—	10	14	1	1	—	12
Тема 9. Арт-техніки роботи з природними та синтетичними матеріалами.	14	—	2	2	10	11	1	1	1	8
Тема 10. Лялькотерапія як метод арттерапії	11	2	2	2	5	9	1	1	1	6
Разом за змістовим модулем 2	74	8	8	8	50	79	6	4	5	64
Усього годин	120	14	14	12	80	120	10	6	6	98

-

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	Заочна
1	Вступ до предмету. Теоретико-методологічні основи застосування методів арт-терапії.	2	
2	Психодинамічна психотерапія. Аналітичні аспекти розуміння природи і механізмів образотворчого мистецтва .	2	
3	Основні форми арттерапевтичної роботи.	2	2
4	.Ізотерапія. Психодіагностика засобами проєктивного малювання.	2	
5	Використання арт-технік в практиці казкотерапії	2	1
6	Арт-терапевтичний інструментарій. Графічні арт-техніки. Робота з папером.		1
7	Арт-техніки роботи з піском, глиною та іншими пластичними матеріалами	2	1
8	Арт-техніки роботи з природними та синтетичними матеріалами.		

9	Лялькотерапія як метод арттерапії	2	1
	Разом	14	6

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість	
		Денна	Заочна
1	Вступ до предмету. Теоретико-методологічні основи застосування методів арт-терапії.		
2	Психодинамічна психотерапія. Аналітичні аспекти розуміння природи і механізмів образотворчого мистецтва .		1
..3	Основні форми арттерапевтичної роботи.	2	1
4	.Ізотерапія. Психодіагностика засобами проєктивного малювання.	2	1
5	Використання арт-технік в практиці казкотерапії	2	1
6	Арт-терапевтичний інструментарій. Графічні арт-техніки. Робота з папером.	2	1
7	Арт-техніки роботи з піском, глиною та іншими пластичними матеріалами		
8	Арт-техніки роботи з природними та синтетичними матеріалами.	2	1
9	Лялькотерапія як метод арттерапії	2	
	Разом	12	6

8. Самостійна робота

N з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочне
1	Вступ до предмету. Теоретико-методологічні основи застосування методів арт-терапії.	10	10
2	Погляд вітчизняних та зарубіжних вчених на достовірність діагностичних показників при застосуванні проєктивних методів (аналіз і конспектування літературних джерел)	10	12
3	Аналіз прикладних галузей застосування арт-терапії: у роботі з дітьми з вираженими порушеннями у розвитку, у пренатальній психології, у геронтопсихології, у пенітенціарній психокорекції, у медичній психології тощо (опрацювання публікацій у періодичних та фахових виданнях).	10	
4	Метод мандалотерапії: усвідомлення автентичних потенцій через зображення символів та образів (індивідуальна психотерапевтична робота та робота у психотерапевтичній трійці).	10	12
5	Погляд на супервізію у різних напрямках психотерапії. Аналіз власного досвіду переживань та терапевтичної практики.		14
6	Опрацювання теоретичних джерел сучасних психоаналітичних	10	20

	концепцій (Маклер, Ненсі Маквільямс, М. Кляйн та ін..)		
7	Провести дослідження іншої особи за допомогою методик дослідження вербальної та невербальної креативності. Здійснити кількісну і якісну інтерпретацію результатів, оформити звіт.	10	10
8	Провести діагностичне дослідження іншої особи за допомогою проєктивних методик «Людина під дощем», «Людина, що зриває яблуко», «Кактус» , «Слон». Оформити звіт у вигляді есе.	10	10
9	Оформити презентацію щодо застосування технологій «Казкотерапії» в практиці роботи з дітьми та дорослими. Оформити есе та результати колекційного заняття.	10	10
	Разом	80	98

9. Індивідуальні завдання.

1. Виконати презентацію на одну із запропонованих тем:

1. Сутність і смисл творчості у філософській і психологічній традиції.
2. Проблема творчої діяльності у психології.
3. Психотерапевтичний потенціал мистецтва.
4. Мистецтво як спосіб реалізації творчої спрямованості.
5. Науково-культурні передумови виникнення арт-терапії.
6. Роль професійних об'єднань у розвитку арт-терапії.
7. Творчість як конфлікт між несвідомими і свідомими проявами психіки у теорії З.Фрейда.
8. Роль індивідуалізації у становленні творчої особистості (теорія К.Г. Юнга).
9. Прояви архетипів у художній творчості.

2.Провести психодіагностичне обстеження за допомогою проєктивної методики й написати протокол терапевтичної сесії «Моя сім'я» « Дім, Дерево, Людина» «Кактус», «Людина під дощем».

3.Розробити зміст і структуру арт-терапевтичного заняття на вільну тему.

10. Засоби діагностики результатів навчання

У процесі навчання планується застосування наступних методів контролю і самоконтролю у навчанні, таких як усний (розповідь, дискусія), письмовий (психологічне есе, реферування літературних джерел) та тестовий (забезпечення самоконтролю через дистанційні серверні служби).

Протягом вивчення дисципліни студент зобов'язаний:

- систематично відвідувати заняття;
- вести конспекти лекційних і семінарських занять;
- приймати активну участь в роботі на семінарах;
- виконувати тестові завдання;
- виконувати індивідуальні семестрові завдання.

11. Критерії оцінювання результатів навчання.

Критерії оцінювання	Оцінка			
	за національною шкалою		к-ть балів за 100-бальною шкалою	ECTS
	Іспит	залік		
Студент має глибокі, міцні і систематичні знання програмного матеріалу, використовує їх у нестандартних ситуаціях, здатний вирішувати проблемні питання. Відповідь студента відрізняється точністю формулювань, логікою, достатнім рівнем узагальненості знань.	Відмінно	Зараховано	90-100	A
Студент вільно володіє програмним матеріалом, застосовує його на практиці, вільно використовує їх у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.	Добре		83-89	B
Студент володіє програмним матеріалом, може привести вербальне формулювання основних положень теорії, навести приклади їх застосування в практичній діяльності, але не завжди може самостійно довести їх. Студент може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим. Самостійно виправляє помилки у відповіді, серед яких є суттєві.			74-81	C
Студент відтворює значну частину програмного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних його положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.	Задовільно	Зараховано	64-73	D
Студент відтворює основні	Задовільно		60-63	E

поняття і визначення курсу, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язку між ними, може відтворити окремі термінологічні дефініції за словесним формулюванням і навпаки; допускає помилки, які повною мірою самостійно виправити не може.				
Відповідь студента елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями про програмний матеріал.	Незадовільно	Не зараховано	33-59	FX
Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів, елементів, частин. У відповіді цілком відсутня самостійність.	Незадовільно		1-32	F

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		
33-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота										Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	40	100
5	5	10	5	10	5	5	5	5	5		

13. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення з дисципліни складається з:

- інтерактивного комплексу навчально – методичного забезпечення дисципліни,
- конспекту лекцій на паперовому та електронному носіях;
- практикуму з дисципліни та методичних вказівок до семінарських занять на паперовому і електронному носіях;
- тематики контрольних робіт та методичних рекомендацій до їх виконання на паперовому і електронному носіях;

- тестових завдань з курсу та методичних рекомендацій до їх виконання на паперовому і електронному носіях;
- матеріалів для демонстрування за допомогою технічних засобів навчання (слайдів, відео- та аудіозаписів);
- завдань і методичних вказівок для самостійної роботи студентів;
- індивідуальних навчально-дослідних завдань;
- переліку завдань (запитань) для проміжного та підсумкового контролю рівня знань.

14. Рекомендована література (основна, допоміжна)

Основна література

1. Дженингс С., Минде А. "Сны, маски и образы. Практикум по арт-терапии". М., 2003.
2. Копытин А.И., Корт Б. "Техники аналитической арт-терапии: исцеляющие путешествия". СПб.: Речь, 2007.
3. Копытин А.И. "Системная арт-терапия". СПб.: Питер, 2001.
4. Диагностика в арт-терапии. Метод "Мандала" ред. А.И.Копытина. СПб., 2002.
5. Лебедева Л.Д. "Практика арт-терапии: подходы, диагностика". СПб.: Речь, 2003.
6. Пурнис Н.Е. "Арт-терапия. Аспекты трансперсональной психологии". СПб.: Речь, 2008.
7. Сусанина И. "Введение в арт-терапию". Когито, 2007.
8. Зинкевич-Евстигнеева, Грабенко Т.М. Чудеса на песке. Практикум по песочной терапии. СПб.: Речь, 2010. - 340 с.
9. Кузуб Н.В., Э.И. Осипук Э.И. В гостях у песочной феи. Организация педагогической песочницы и игр с песком для детей дошкольного возраста. Методическое пособие для воспитателей и психологов дошкольных учреждений. СПб.: Речь: М.: Сфера, 2011. - 61 с.
10. Сакович Н.А. Технология игры в песок. Игры на мосту. СПб.: Речь, 2008. - 176 с.
11. Эль Г. Человек, играющий в песок. Динамичная песочная терапия
12. Грабенко Т. М., Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Чудеса на песке (методический практикум по песочной терапии) песочная терапия
13. Штейнхард Ленор Юнгианская песочная психотерапия
14. Киселева М.В. Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. – СПб.: Речь, 2006. – 160 с
15. Копытин А.И., Свистовская Е.Е. Руководство по детско-подростковой и семейной арт-терапии. – СПб.: Речь, 2010. - 256 с.
16. Практикум по арт-терапии / Под ред. А. И. Копытина. СПб.: Питер, 2000, с. 437 – 438, 440.
17. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Грабенко Т. М. Практикум по креативной терапии. СПб.: Речь, 2001. С. 149 –150.
18. Тренинг развития жизненных целей / Под ред. Е. Г. Трошихиной. СПб.: Речь, 2001. С. 148 – 149.
19. Ширн Ч., Расселл К. “Рисунок семьи” как методика изучения детско-родительских взаимоотношений // Альманах психологических тестов. Рисуночные тесты. М.: КСП, 1997. С. 272 – 285.
20. Шоттенлоэр Г. Рисунок и образ в гештальттерапии. СПб.: Изд-во Пирожкова, 2001. С. 219 – 228 (Глава “Семейные рисунки”)

Допоміжна література

1. Дилео Д. Детский рисунок: диагностика и интерпретация. М.: Апрель Пресс, Изд-во Эксмо-Пресс, 2001.
2. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Грабенко Т. М. Практикум по креативной терапии. СПб.: Речь, 2001.
3. Практикум по арт-терапии / Под ред. А. И.Копытина. СПб.: Питер, 2000.
4. Романова Е. С. Графические методы в практической психологии. СПб.: Речь, 2001.
5. Ферс Г. М. Тайный мир рисунка. СПб.: Европейский дом, 2000.

6. Шоттенлоэр Г. Рисунок и образ в гештальттерапии. СПб.: Изд-во Пирожкова, 2001.
7. Штейнхардт Л. Юнгианская песочная психотерапия. СПб.: Питер, 2001.
8. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції. К.: Либідь, 1996. Копытин А. И. Системная арт-терапия. СПб.: Питер, 2001.

15. Інформаційні (інтернет) ресурси.

<http://psylib.kiev.ua>.
<http://flogiston.ru/library>
<http://www.psychology.ru/Library>.
<http://psychology.net.ru/articles>.
<http://psyberia.ru>
<http://www.i-u.ru/biblio/default.aspx>
<http://go2bsu.narod.ru/libr/index.htm>
<http://scitylibrary.h11.ru/Library.htm>
<http://scitylibrary.h11.ru/Library.htm>
<http://www.humanities.edu.ru>
<http://www.portalus.ru>
<http://azps.ru>
<http://www.psyche.ru>
<http://www.psycho.ru>
<http://www.voppsy.ru>
<http://psyjournal.ru/>